
HANNAH ARENDT

– zrozumieć totalitaryzm

Polecana/omawiana książka:

Laure Adler: Śladami Hannah Arendt. Twój Styl. Wydawnictwo Książkowe. Warszawa 2008. Dopisek na okładce: Biografie, przełożyła: Janina Aleksandrowicz.

Seria: Profesorki Super-Babki
Nr odcinka: 69

Motto:
/milczenie/

Bohaterką kolejnego odcinka jest pani Profesor Uniwersytetów amerykańskich. Pochodziła z rodziny wyznania mojżeszowego. Eseista nie robi rankingów ani postaci ani książek. Ale ta książka jest jedną z najbardziej porażających jakie zdarzyło mi się czytać.

Książka ma 555 stron. Jedyne zdjęcia Bohaterki to na przedniej okładce (z młodości) oraz na stronie drugiej (w wieku dojrzałym). Zdjęcia są prawie monochromatyczne. Praca jest tłumaczeniem z oryginału napisanego w języku francuskim przez Laurę Adler¹. Opisuje ona całe życie naszej Heroiny – skoro ponad pięćset stron to jest i o rodzinie, i o związkach, o twórczości, o karierze naukowej, o poglądach, o kontrowersjach – ‘jednym słowem’ dzieło wybitne!!

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Laure_Adler#Biographies; strona po angielsku, zawiera tylko datę urodzenia oraz listę publikacji.

https://de.wikipedia.org/wiki/Laure_Adler; jest kilka danych biograficznych. Skończyła studia historyczne, ur. w 1950 w Caen we Francji, panieńskie nazwisko Clauzet. Ojciec pracował jako budowlaniec w Afryce (Wybrzeże Kości Słoniowej). Była dziennikarką telewizji i radia we Francji (m.in. France 2 oraz Arte).

~~~~~

Kim była Bohaterka? Jak zwykle pytam sam siebie – czy jest znana? Czy Państwo Ją znają?

W ostatnich dniach mówiono o procesie Adolfa Eichmana². Ona była obserwatorką jego procesu. Był on uczestnikiem konferencji w Wannsee (dziś to miejsce jest w granicach Berlina), gdzie w 1941 roku odbyła się konferencja o zorganizowaniu całkowitego wymordowania Żydów.

Nasza Bohaterka miała obywatelstwo Niemiec, czuła się Niemką wyznania Mojżeszowego. Uciekła do Stanów Zjednoczonych w czasach hitleryzmu. Cała Jej droga ucieczki jest opisana w książce. Nie udało się Jej zabrać dyplomów. Dlatego, na początku pobytu na uchodźctwie nie mogła pracować na amerykańskich Uczelniach. **Po wielu latach** po zakończeniu II wojny światowej wróciła na uczelnie. Pracowała jako profesor na elitarnych Uniwersytetach.

Hannah (Johanna) Arendt (Cohn Arendt, Arendt-Bluecher) urodziła się 14 października 1906 w Linden³, a zmarła 4 grudnia 1975 roku w Nowym Yorku. Rodzice byli zamożnymi mieszczanami. Przeprowadzili się w roku 1909 do Koenigsbergu. Miasto to dziś należy do Rosji i nosi nazwę Kaliningrad. Mama Martha i ojciec Paul. Rodzina mieszkała w różnych miastach, przenosząc się często. Oboje rodzice byli wykształceni, mieli ogromną domowa bibliotekę. Hannah była bardzo kochana przez krewnych i rodziców. Mama opisywała Jej osiągnięcia od pierwszych dni życia, a zeszyt ten zabrała na emigrację do USA!! Dziewczynka miała dostęp do biblioteki, od 13 lat czytając dzieła filozoficzne. Opiekował się Nią także dziadek Max Arendt. On wprowadzał Ją w pisma i zwyczaje żydowskie, zabierał do synagogi, aby słuchała pieśni. Wprowadził ją w świat potraw i przysmaków żydowskich. Ale u rodziców czytała wszelkie dzieła literackie, w tym Wergiliusza, którego szczególnie lubiła. W 1913 umarł Jej dziadek i ojciec. Mama skierowała ją do szkoły. Te śmierci zainspirowały Ją do pierwszego zastanawiania się na temat losu człowieka. Uczyła się greki i łaciny, w tych językach mogła czytać - i miała co bo takie dzieła były w domowej bibliotece!!

---

² https://pl.wikipedia.org/wiki/Adolf_Eichmann; Wielka ilość informacji. Porwany przez MOSAD w Argentynie, gdzie się ukrywał został dostarczony do Izraela: „Samolot wylądował w Izraelu 22 maja 1960 roku” – zatem było to prawie 60 lat temu.

Po procesie, został skazany na karę śmierci, a wyrok wykonano.

³ W Niemczech jest kilka miejsc o tej nazwie. Ta odnosi się do miejscowości, która w 1920 została włączona w administracyjne granice **Hanoweru**.

~~~~~  
Po skończeniu szkoły średniej. W 1924 rozpoczęła studia na Uniwersytecie w Marburgu, wybrany kierunek to filozofia⁴. Marburg to miasto w pobliżu powszechnie znanego Frankfurtu nad Menem. Eseista był tam dwa razy. Raz miał przyjemność być zaproszony na wykład na tym Uniwersytecie. (Dzisiejszy?) Kampus leży za miastem. Nie można wyskoczyć na zakupy. Naukowcy i studenci są odizolowani od szumu miasta. Czy tak było za jej czasów? Poznała tu Martina Heideggera, który był profesorem. Był żonaty. Znajomość ta przerodziła się w bardzo głęboką relację dla obojga. Heidegger, obawiając się skandalu, zdecydował się na pewien czas zerwać romans.

Hannah opuściła Marburg i kontynuowała studia na Uniwersytecie we Fryburgu, u Husserla⁵, a później na Uniwersytecie w Heidelbergu, na seminarium Jaspersa. Chodzi tu o Fryburg Bryzgowijski (po niemiecku 'im Breisgau', inne miasta o podobnej nazwie to Freiberg w Saksonii oraz Freiburg w Szwajcarii, choć po polsku też mówimy Fryburg /retorom. Friburg, wł. Friburgo, fr. Fribourg /). Miasto Jej studiów leży na południu Niemiec, przy granicy ze Szwajcarią, niedaleko jest także do Francji.

Pod kierunkiem Karla Jaspersa napisała doktorat o pojęciu miłości u świętego Augustyna. Promocję otrzymała w 1929 roku. W tym samym roku wyszła za mąż za Günthera Sterna. Po rozwodzie (w 1937) ponownie zawarła małżeństwo z Heinrichem Blücherem (obecnie Niemcy rugują dziwaczne litery i proponowana jest pisownia *Bluecher*) w 1940 roku.

Wraz ze zwycięstwem Ruchu Hitlerowskiego, Żydzi byli prześladowani, Ona wyjechała do Francji, a później do USA. Niestety wkrótce Niemcy zajęli także część Francji, w drugiej części powstał rząd utrzymujący wasalne stosunki polityczne z III Rzeszą. Żydzi chcieli uciekać do Palestyny, USA i ameryki środkowej lub południowej. To jednak było trudne ze względu na brak właściwych wiz oraz czasami brak paszportów, a czasami korupcję urzędników. To jest bardzo wstrząsająca część książki, w Polsce absolutnie, zupełnie nieznany okres w historii Europy Zachodniej – tzn. drogi ucieczki. W rzeczywistości - Ona opuściła Niemcy już w 1933 roku, razem z mamą, piechotą, nielegalnie przekraczając granicę – do, do Czech!! Czasy prześladowań zmobilizowały Ją do nauki jidysz oraz wzmocniły identyfikację osobistą. Dostała się do Pragi. Czechy nie zostały uznane jak bezpieczne na długo. Obie z mamą udały się do Genewy. Dlaczego nie mogły ty zostać? Przyjechały do Paryża (1934), bo tu przebywał Guenther. Czy nie mogło być odwrotnie, aby on dotarł do Szwajcarii? Nie dowiemy się już nigdy. Oboje szukali pracy. We Francji było bezrobocie ...

⁴ <https://www.uni-marburg.de/de/fb03/philosophie/institut>; strona instytutu filozofii, piękny przedwojenny budynek. Zapewne tutaj studiowała nasza Heroina.

⁵ https://de.wikipedia.org/wiki/Edmund_Husserl; o filozofie.

~~~~~  
Zaczęła działać w lokalnych organizacjach Żydowskich, a także pomagać innym przybyszom – oznacza to, że musiała błyskawicznie opanować język francuski. Mijały lata 1935, 1936... Czy mogli przewidzieć, że Francja zostanie błyskawicznie pokonana? Z Francji wyjechała też na krótko do znajomych do Palestyny do miasta Hajfa. Nie znamy historii – tam była kolonia brytyjska, a w 1936 wybuchły walki z ludnością arabską⁶. Hannah była też w Jerozolimie, ale wróciła do Francji. Zmienili adres, spotykali się z wieloma krajanami emigrantami.

Rozdział VI pt. „Parias” – str. 143. Kto to parias⁷? SAMI Francuzi tworzą dla Żydów, miejsca ‘zgrupowania’ – Ona jest zamknięta na stadionie z 20 tysiącami ludzi, w trudnych warunkach sanitarnych. Tu zaczyna się, kolejna część omawianej publikacji, która jest porażająca. Autorka książki, z urodzenia Francuska – pisze (ze szczegółami ‘do bólu’) o francuskiej odysei uciekinierów. Nie spodziewali się czegoś takiego. Hannah przeżyła tu około 6 lat. W końcu umieszczono tych, których się udało złapać/zmusić w obozach – na razie - internowania. Robili to Francuzi jeszcze przed najazdem Hitlera. Następnie Hannah jest przymusowo, pociągiem przewożona do miasta Gurs, gdzie przybywa 23 czerwca 1940 roku⁸. Teraz już jest ‘w łapach’ Niemców lub w ich zasięgu. Gurs leży w Nowej Akwitani na południu Francji, w obszarze po zarządem Daladiera, a potem marszałka Petaina. Ale i tam do obozu przyjeżdża Gestapo (str. 150)!!!

Esej to esej – oryginał czyta się, a włosy stają dęba. W końcu Hannah przejeżdża przez Hiszpanię, do Portugalii. Okazuje się, że i tu pojedyncze osoby są aresztowane i odstawiane do Niemiec – kto o tym wiedział?? Tak pisze autorka książki, zawodowy historyk.

Martin Heidegger w tym samym okresie czasu, zapisał się do NSDAP. W swoich przemówieniach gloryfikował hitlerowskie hasła, prawa i akcje. Dnia 23 kwietnia 1933 roku został rektorem Uniwersytetu we Fryburgu. Członkiem NSDAP pozostał do 1945. Po wojnie tłumaczył, że chciał trochę przeciwdziałać, ale cytat z Wikipedii „*aktywnie współpracował z gestapo. Zadenuncjował kilku wybitnych pracowników uniwersytetu – w tym m.in. prof. Hermanna Staudingera (późniejszego –*

---

⁶ [https://pl.wikipedia.org/wiki/Arabskie_powstanie_w_Palestynie_\(1936%E2%80%931939\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Arabskie_powstanie_w_Palestynie_(1936%E2%80%931939)); informacje historyczne, o których eseista dowiedział się teraz – po raz pierwszy w życiu.

⁷ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/parias.html>; definicja:
[parias](#)

1. «w Indiach: człowiek z najniższej grupy społecznej, nienależący do żadnej kasty, pozbawiony wszelkich praw»
2. «człowiek wzgardzony, wykorzystywany, często żyjący w nędzy»

⁸ W nocy z 9/10 maja 1940r. armia niemiecka przystąpiła do ofensywy przeciwko Francji.
https://sciaga.pl/tekst/17309-18-agresja_niemiec_na_francje_1940r; dane historyczne.

~~~~~  
za rok 1953 – laureata Nagrody Nobla w dziedzinie chemii), jak też jego byłego studenta i kolegę Eduarda Baumgartena”.

Hannah na szczęście była już w USA. ‘Tabula Rasa’ to tytuł rozdziału zaczynającego się na stronie 164 – daleko do końca... Trzy tygodnie trwała podróż statkiem do USA. Pół roku czekała na zaokrętowanie – nie można sobie tego wyobrazić, tej niepewności i trzymania się nadziei. Jej były mąż był od dawna w Ameryce. Po przybyciu, nawiązała z nim kontakt telegraficzny. Teraz trzeba było uczyć się angielskiego i amerykańskiego. Ona ma 36 lat, nie ma dyplomów!! Podjęła okresowo pracę jako opiekunka starszych ludzi – jakby kwarantanna. Uczy się błyskawicznie angielskiego. Wraca do Nowego Jorku. Organizacje Żydowskie wspomagają imigrantów, w tym także Ją.

Krok po kroku wsiąkała w życie USA. Zaczęła pracować naukowo, wykładać. Zaczęła pisać dzieła filozoficzne. Dziś jest chyba zapomniana.

Dziś mamy inne totalitaryzmy. Obecnie mamy tzw. ‘soft’ zamordyzm, który od czasu do czasu odsłania przyłbicę. Nowa epoka (media), nowe środki, nowe cele, nowi pariasi.

Książkę warto przeczytać z wielu powodów. Chociażby, aby poduczyć się historii, aby poszerzyć horyzonty, aby obudzić się z letargu... Gdy biblioteki będą normalnie działać coś z Jej dzieł przeczytam – to pewne.

Kontrowersyjny w Jej życiorysie, był stosunek do procesu Eichmana. Ja tego nie rozumiem. Napisała, że nie był najważniejszy. Nie rozumiem.

Eseista odwiedził miejsce konferencji w Wannsee. BBC nakręciła film, tzw. fabularyzowany dokument dziejący się w oryginalnych pomieszczeniach. Na podstawie dokumentów, które wpadły w ręce Amerykanów, których wybrane kserokopie są na wystawach – odtworzono możliwy przebieg obrad. Warto to oglądnąć, o ile będzie jeszcze kiedyś emitowane. Okazuje się że część z uczestników tej narady nie była sądzona, a inni nie otrzymali kary śmierci. Kto zatem był odpowiedzialny?

Polecam książkę.

~~~~~

LITERATURA DODATKOWA

Hannah Arendt – przykładowe dzieła NASZEJ BOHATERKI:

// Hannah Arendt (1906-1975) teoretyk polityki, filozof i publicystka. Była jednym
// z współautorów teorii totalitaryzmu. Przez wielu jest uważana za najsłynniejszą
// żydowską myślicielkę XX wieku.

- A. **Korzenie totalitaryzmu**
- B. **Kondycja ludzka**
- C. **Eichman w Jerozolimie**
- D. **Pisma Żydowskie**
- E. **Życie umysłu**
- F. **Między czasem minionym, a przyszłym**

INNE PUBLIKACJE

1. KRISTEVA, Julia; LEVIN, Jacek. *Geniusz kobiecy Hannah Arendt: biografia*. Wydawnictwo KR, 2007.
2. BORYCKI, Rec Tomasz. Hannah ARENDT, Martin HEIDEGGER, Korespondencja z lat 1925–1975. 2011. //okazuje się, że po wojnie jednak z nim korespondowała
3. RATAJCZAK, Wiesław. Conrad i Arendt. Ujawnianie korzeni zła. *Napis*, 2011, 17: 139-151.
4. ARENDT, Hannah; HEIDEGGER, Martin. Korespondencja z lat 1925–1975. *Argument: Biannual Philosophical Journal*, 2011, 1.2: 386-389.
5. GRZYBOWSKI, Jacek, et al. „Kim przez swe życie stajemy się dla innych”. Myślenie i miłość, filozofia i polityka w życiu Hannah Arendt i Martina Heideggera. *Roczniki Filozoficzne*, 2016, 64.3: 79-114.
6. DIMEO ÁLVAREZ, Carlos Fernando. Świadczenie i biografia, podmioty i pamięć: język i reprezentacja. 2011.
[https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/13603/Sztuka i Filozofia-r2011-t38_39-s231-238.pdf?sequence=1](https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/13603/Sztuka_i_Filozofia-r2011-t38_39-s231-238.pdf?sequence=1);
7. KULA, Luiza. Zjawisko totalitaryzmu w perspektywie dzieła Hannah Arendt. *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Humanistyczne*, 2011, 2 (1).
8. PAPIER, Sylwia. Między filozofią a uwielbieniem–Arendt i Heidegger. Pedagogiczna obietnica filozofii. *ER (R) GO: Teoria–Literatura–Kultura*, 2016, 33.

Śladami Bohaterki

Koenigsberg dziś KALININGRAD

miasto dzieciństwa naszej Bohaterki – od 3 lat do 19 lat (do matury)

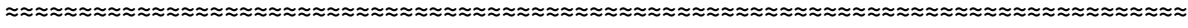

Słynny filozof Immanuel Kant jest pochowany w grobowcu dobudowanym do kościoła, który dziś jest salą koncertową. W Teatrze genialna realizacja klasyki, a w Sali Koncertowej – byłem na koncercie: duet organy plus saksofon i jazz na organach – niebywałe – Dziękowałem Bogu za tę wizytę!

Na Uniwersytecie w Koenigsbergu studiował też Jan Kochanowski (1551–1552)– co nie jest znane!

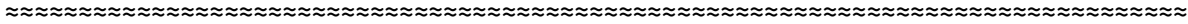

Miasto było prawie całkowicie zniszczone w czasie działań wojennych,
trudno znaleźć stare budynki

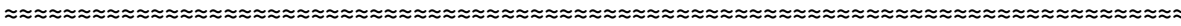

Muzeum Bursztynu w starych fortach – przepięknie odnowionych

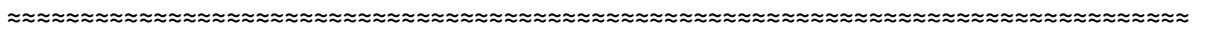

Muzeum Bursztynu – to ciekawe miejsce,
rzadko zachowana stara budowla, starannie odbudowana...

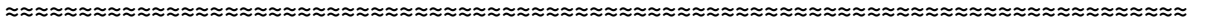

Dwa inne forty, w innych częściach miasta

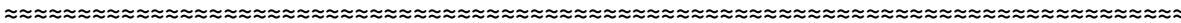

Forty po prawej (w oddali), po lewej nowoczesne bloki mieszkalne, miasto tętni życiem. Tu były mecze Mistrzostw Europy w piłce nożnej. Zbudowano, może z tej okazji, nowoczesne hotele.

Tu był zamek krzyżacki, który zburzono do końca, kilka lat po wojnie;
tu była siedziba Partii radzieckiej;
obecnie **szkieletor**

Dzisiejszy Uniwersytet w Kaliningradzie

Żegnamy piękny KALININGRAD
poprzednio

Koenigsberg – my czasami nazywamy to miasto nazwą KRÓLEWIEC.
Nasza Bohaterka opuściła go wyjeżdżając na studia i zdaje się, że nigdy tu nie wróciła.

Zdjęcia wykonał: Stan Zawiślak